

„Csak meg akartunk »szökni« az átlagostól”

TOLNA ÉVA *ARANYLAKODALOM* CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

„Hiány és megtartás – ez az emlékezet birodalma.”*

Exit Kiadó
Kolozsvár, 2010

Tolna Éva kolozsvári Exit Kiadónál megjelent *Aranylakodalom*-könyve azon könyvekkel mutat rokonságot – műfaji sajátosságait megtartva –, amelyek a közelmúlt Romániájával való szembenézést nem tagadják meg, sőt szorgalmazzák. E kötetek közé tartozik mind Cs. Gyimesi Éva *Szem a láncban. Bevezetés a szekusdossziék hermeneutikájába* (Kolozsvár, Korunk–Komp-press Kiadó, 2009), mind Szilágyi Júlia *Jegyzetek az akváriumból* (Kolozsvár, Korunk–Komp-press Kiadó, 2010) című könyve. (Nem is tekinthető véletlennek, hogy Szilágyi Júlia méltatta Tolna Éva e könyvét, és hogy Cs. Gyimesi Éva is részt vett a kötetbemutatón [vö. az Erdélyi Figyelő adását, http://www.youtube.com/watch?v=iiumM_S48JdM].) Az *Aranylakodalom* és a *Szem a láncban* egy-egy sora akár összeolvasható, jóllehet Tolna Éva könyve a szerelem jegyeinek aláhúzását tudja magáénak, Cs. Gyimesi Éva munkája pedig a tudományos diskurzus sajátosságait hordozza: „De tenni akarok másokért, érted is [...]” (*Aranylakodalom*, 28.), „Az a nagyobb Egész nem a te buzgóságod, áldozatod, ellenkezésed függvényeként fog megváltozni. De tőled függ, hogy a te helyeden mi és mennyiben változtatható. [...] És akkor szavaid munkájától függően változhat a környezetben élő emberek beszéde, talán a mentalitása is. Legalábbis annyiban, hogy elemi emberi igényüket a szabadságra és a jogokra ne adják fel [...]” (*Szem a láncban*, 14.).

Tolna Éva *Aranylakodalom*-könyve a fent említett két másik kötettől azonban abban tér el merőben, hogy erősen támaszkodik az emlékezés folyamatának azon jegyeire, amelyek a gazdagítást is magukban foglalják. Ebből adódik, hogy Tolna Éva nem emel be meghatározást a kötet műfaját tekintve. Könczei Ádám néprajzkutatóval együtt töltött éveit nem is lehetett volna más módon megírnia, csak az emlék átformálásával, az emlék sokféleségével marad meg ugyanis az

* Hans-Georg Gadamer: Költeni és gondolkodni Hölderlin *Emlékezés* című verse tükrében. Ford. Orosz Magdolna. In Uő.: *A szép aktualitása*. Vál. Bacsó Béla. Budapest, T-Twins Kiadó, 1994. 220.

individuum számára: „az emlékezésben van valami egészen másfajta dolog is, mégpedig az, hogy az így felidézett emléket megőrizzük. Lehet jó vagy rossz az az emlék, de mindenesetre olyan valami, amit ugyan nem feledtünk el, és nem is ötlük eszünkbe. Ez valami maradandó, természetesen nem mint állandó jelenlét, de mindig olyan valami, ami a legsajátabb tulajdonunk, valami, amire gondolunk és ami gazdag sokféleségében jelenik meg ismét előttünk.” (Gadamer: *Költeni és gondolkodni Hölderlin Emlékezés című verse tükrében. I. m.* 213.). Az *Aranylakodalom* fikcionáltságát ezért sem kell Tolna Évának hangsúlyoznia.

E kötet bemutat Könczei Ádám személyében egy olyan individuumot, aki nem akarja és nem is képes rá, hogy egy olyan hatalom nyelvhasználatát applikálja, amely az elkendőzésre, az elfedésre, a hazugságra épül. Miközben elutasítja egy ilyen individuum ezt a nyelvhasználatot, szembesülnie kell azzal, hogy a társadalom nem egy tagja – akár csak mímelve is – beemeli ezt: „Lélekcsereelő idők jártak a havasok aljában, és ezek már nem emlékeztettek az emberi természet nemesebb vonásaira” (97.). A hatalom által szorgalmazott nyelvhasználat erősen épült a valóság megmásítására, és ha már megtörtént a valóság átírása, akkor a csak nyelvi referenssel rendelkezőt nem lehetett megtagadni: „A helyszíni vizsgálatról lemondanak, mert nehéz megváltoztatni bizonyos állításokat. A koholmányokat, hazugságokat nehéz visszavonni, ekkora áldozatra már nem képesek” (47.). A visszavonás hasonló tett lenne, mint annak az elismerése, hogy nemcsak a valóság jelenítődik meg, sőt az átírás nagyobb súllyal is bírhat. A szabadságmegvonás példája emelődik így ki akkor, amikor a szabadság feltétele kerül kimondásra: „a szabadság ott kezdődik, amikor ki lehet mondani, hogy nincs” (111.).

A hazugságok rengetegében az individuum melletti másik úgy értelmezhető, mint tanú az individuum létére, igazságára: „Neked az a dolgod, hogy túlélj engem, bármi áron! Bárhova is sodor a sors. Azt akarom, hogy tanúm maradj, mert már nem bízom semmiben és senkiben.” (44.). Az intertextekkel telítettség is a tanú lét mellett látszik érvelni egy olyan kötetben, amelynek egyik alakja a balladák megmentéséért, azok tanú pozíciójának fenntartásáért szintén képes küzdeni. Ebben a viszonylatban (is) a gyermekek, az utódok ugyancsak a halhatatlanságot biztosítják.

A társ tanú létének velejárója, hogy nem szakadhat el attól, akinek létét tanúsítja. Ebben az összefüggésrendszerben értelmezhető a víztükör motívuma amellet, hogy a fordítottat is kiemeli. A tükör soha nem mutathatja a tükrözötttel való teljes hasonlóságot, megfelelést, sokkal inkább annak fordítottját. A tükörbe belenéző alak mellett, benne tanú létének következményeként feltűnhet a társ, akinek a tanújaként jelenik meg a belenéző. A tócsában és magában látja magát és a társ „körvonalait”. A tócsába néző megöregedett női arc ily módon magában foglalja a fiatalon elhunyt férfi arcát; a tócsa tükrözésre alkalmassága csak kiemeli ezt a fordítottságot.

„Tócsa kerül az utamba, belenézek, és elkomorodom. Hát ez lennék? Ilyen ráncokba zárt földi boldogság? Nézem, hosszan nézem szomorkás megadással a tükörképemet. Mintha még volna mellettem valaki. Mégsem lennék itt egyedül?

– Maradj még! – kérlelem, simogatom a víz tükkrét.

De hiába teszem, többé nem bukkan elő. Nem ismert meg! Hogyan is ismerhetett volna. A hajam fehér, a szemem megfakult...” (9.)

Erre a szerkesztésre íródik rá az a motívumháló, amelynek része, hogy nem nézhet rá a halálból megmenekült társára az egyén, különben a megmenekült „visszahal” (Jean Cocteau szavával „remort[e]” lesz).

Az *Aranylakodalomban* megjelenő két fő alak a hatalom által erőszakolt nyelvhasználat elutasítása okán a „közöttben” él: bár ők is a társadalom részei, a hatalom a peremre szorítja őket. A megfigyelés és a felügyelet túlzott mértéke erre utal. A köztesség emellett erősíti az összetartozást. A kötet egy részletében ezért olyan fontos az ablak feldíszítése. Az ablak ugyanis az antropológiában jól ismert elméletek szerint is a kint és a bent közötti létet képviseli, s e szövegben éppen az összetartozás meglesését, azaz a közszemlére tételt tenné lehetővé.

„Csak az ablak, az sehogy sem akart a külvilágtól elrejtteni bennünket.

– Ajándékozni kellene.

– Magunkat?

– Nem, az ablakot – néztél rám bohókás mosollyal. És olyan »csipkefüggönyt« varázsoltál reája, amilyent ablak még nemigen látott.” (96–97.)

A kötet nőalakjának még leánykori családja jellemzői sorában fellelhető a köztesség, ezért jelenhet meg az emlékezéskor a családon kívüli lét hangsúlyozásakor a *kint* megfogalmazása: „Kint merőben más világ fogadott” (18.). A szöveg ezek után az okot is közli: a nő szereplő édesanyja sem volt sorolható a rendszer által kedveltek közé. Az anya ezt a nemkedvelt létet, vagyis a gyanúval szemlélt létet már nem akarta a lányának, ezért sem támogatta a lánya házasságát.

A kötet a köztességet más szinten ugyancsak aláhúzza. Az intertextekkel telítettség szintén képes kiemelni ezt a tulajdonlás megkérdőjelezésével.

Az emlékezés folyamatában a továbbírás soha sem állítható meg. Legyen ez a továbbírás az adott individuumhoz kötött, legyen egy továbbíró alkotótárshoz. Az adott individuumhoz párosuló továbbírás az emlékek sokfélesége, gazdagítása mellett a már elhunyt társhoz úgy kötődik, hogy az emlékező továbbra is ragaszkodik a virágokhoz, csakúgy, mint közös együttélésük során: „Mióta nem vagy, veszek magamnak virágot. Az évek egymást váltogatják, így igazodom az emlékekhez.” (115.) A továbbírás alkotótárshoz való kapcsolódását az *Aranylakodalom* című kötetben Plugor Judit sokféleséget megjelenítő képei húzzák alá. A kötetnek a fentiek okán sikerül az emlék sajátosságának hála a gazdagságot magáénak tudni.

Kovács Flóra